

Лілія ПАСІЧНИК

КРИМСЬКОТАТАРСЬКЕ ЮВЕЛІРНЕ МИСТЕЦТВО: ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Досліджується кримськотатарське ювелірне мистецтво, виокремлюється творчість сучасних художників, які відроджують традиційний для культури кримських татар вид декоративно-прикладного мистецтва після повернення з депортації.

Ключові слова: кримськотатарський народ, традиційне ювелірне мистецтво, сучасний стан розвитку.

© Л. ПАСІЧНИК, 2014

Ювелірне мистецтво та мистецтво художньої обробки металу в історії культури кримських татар має давні традиції і є одним з найпоширеніших видів декоративно-прикладного мистецтва цього народу, що розвивалося на ґрунті та під впливом культур інших етносів, які проживали на території Кримського півострова, проте воно склалося як окреме, відмінне від мистецтв інших народів, явище — самобутнє та символічне. Ювелірне мистецтво кримських татар насамперед було пов'язане зі створенням цілого комплексу традиційних прикрас, які відображали як матеріальну, так і духовну культуру цього народу, закумулювавши в собі низку національних естетичних, світоглядних та релігійних уявлень та вірувань.

Досі немає окремого монографічного дослідження, присвяченого вивченню ювелірного мистецтва кримських татар, яке б детально висвітлювало його історичний розвиток та найбільш важливі трансформаційні зміни, що, зокрема, трапилися в цій сфері у зв'язку з культурними впливами на ювелірне мистецтво культури інших народів та зміни релігійних переконань від язичництва до ісламу. Деяку епізодичну інформацію містять, переважно, записи мандрівників (Челебі, Кондаракі, Орловської, Радде тощо) та праці У. Боданінського та П. Нікольського, опубліковані до середини ХХ ст. [4; 11]. Лише у 2000-х рр. ця проблематика була частково актуалізована сучасними дослідниками. Нині найбільш вагомими працями про ювелірне мистецтво в контексті загального дослідження про культуру та мистецтво кримськотатарського населення є монографії І. Заатова [6] та Н. Акчуріної-Муфтієвої [2], окремі розрізнені відомості про сучасних майстрів ювелірної справи містять публікації різних авторів у періодичних виданнях.

Зразків традиційного ювелірного мистецтва кримських татар ХХ ст. вкрай обмаль, що пов'язано з трагічними подіями в історії життя цього народу — голодом, репресіями, депортацією, зокрема у 1944 р. було втрачено великі колекції ювелірних виробів у тодішніх центрах вивчення матеріальної культури — Бахчисарайському палаці-музеї та Ялтинському історичному музеї, багаті фонди яких були сформовані під час низки археологічно-етнографічних експедицій у 1920-х рр. до різних регіонів півострова [6, с. 212]. У цей період тимчасового сплеску зацікавлення кримськотатарською культурою краді виробы бахчисарайських ювелірів, разом з іншими творами, були експо-

Іззет Аблаєв. Браслет. Мельхіор. Техніка філіграні. 2000 р. Власність автора

новані в 1925 р. в Парижі на виставці Декоративно-го мистецтва та сучасної художньої промисловості [5, с. 13]. Після примусової депортації кримських татар та дисперсного розселення в різних частинах Радянського Союзу ювелірна справа як окремий вид декоративно-прикладного мистецтва припинила своє існування, і лише з кінця ХХ — початку ХХІ ст. й донині, після повернення на Батьківщину виселених татарських жителів Кримського півострова, відбувається певне відродження цього мистецтва, завдяки діяльності, по суті, декількох майстрів.

Найбільшими центрами ювелірного мистецтва в Криму ще з середньовіччя були міста Бахчисарай та Карасубазар, де до початку ХХ ст. функціонували такі форми організації праці, як цехи, у яких суворо дотримувалися вузької спеціалізації. Так, у галузі художнього металу виокремлювали професії зброярів («тюфекчилер»), слюсарів («чиленгирлер»), мідників і лудильників («бакирджилар» і «калайджилар»), ювелірів («куюмджи-ве-алтынджи» — від слова «кюймак», що значить «лити золото, срібло»). Цехи філігранників і золотих справ майстрів розміщували в центральній частині міста, цей фах вважався одним з найприбутковіших та шанованих. До най-

більш відомих серед бахчисарайських ювелірів належить ім'я Веліша Уста.

Майстри-ювеліри працювали переважно зі сріблом, проте також використовували золото, мідь, залізо, коштовне та виробне каміння (сердолік, бірюзу, яшму, діаманти), бурштин, перламутр, перли, скло, штучне каміння. Володіючи різноманітними видами ювелірних технік виготовлення та оздоблення виробів особливої майстерності ремісники досягли переважно у техніці філіграні («чильтер») [3, с. 106]. Ювелірні прикраси — натільні та елементи одягу (нашивні та знімні) — були неодмінною складовою частиною жіночого та чоловічого вбрання, тому вимоги ансамблевості з народним костюмом та функціональності майстри дотримувалися досить чітко. Вказуючи на соціальний статус власника, ювелірні вироби виконували також інвестиційну, естетичну, практичну, ритуальну та, як вважалося, навіть магичну функції.

За призначенням традиційні натільні прикраси кримськотатарського населення можна об'єднати у декілька груп: **1) для голови** — корони (сургуч, стефан); налобні стрічки з підвісками («баш-алтын»); скроневі підвіски («алтин-тас», «зилиф-аскъы»); сережки («купе», «ай-купе», «чарх», «купе-канатлы», «купе-фенер»); **2) шийні** — намиста з бісеру, перлів чи коралів («боюнджакъ»); металеве філігранне намисто («инджили-алтын»); пов'язка на шию з монетами («герданлыкъ»); **3) нагрудні** — філігранні намиста («тєпяу-инме»); суцільні металеві прикраси, що з'єднували сережки та нагрудне намисто («герданлы-купе», або «сыргъа ве боюнджакъ»); прикраси-решітки із перлів, монет, каміння («кафессы», «керги», «къапас», «ильван-пул»); **4) для рук** — браслети («билезлик», «джебе»); персні («юзюк», «алкъа»).

Лаконічний та стриманий колорит національного костюму кримських татар підкреслювали та доповнювали елементи одягу та прикраси, що пришивали або одягали поверх костюму: металеве навершя для жіночого головного убору (феса) — «тєпелик»; брошки та шпильки («алтын-сургуч», «ине», «зийнет-инеси», «топлу-ине»); металева прикраса-нагрудник («кокослюк», за іншою версією — «герданлыкъ» [5, с. 11]); гудзики («дєгме»); пояси («къушакъ», «къолан»), пряжки для поясів («къушакъ-баш»), елементи поясу («сулюк»).

До окремої групи, на думку Н. Акчуріної-Муфтієвої, слід віднести різноманітні нашийні та нагрудні амулетниці з молитвами («дувалькь», «къасиде», «дуа», «сачь-дуа») [2, с. 222].

У зв'язку з нівелюванням давніх обрядів, зміною політичної влади та, відповідно, європеїзацією та стандартизацією костюму, більшість видів традиційних прикрас до середини ХХ ст. уже не користувалася попитом і тому зникла (наприклад, скроневі, нагрудні, прикраси для одягу). Протягом останніх десятиліть увага до традиційних прикрас відновлюється — переважно, людей зацікавлюють сережки, браслети та каблучки, а також високо цінуються пояси та амулетниці, зокрема, під час здійснення обряду весілля за традиційними канонами використовують срібний філігранний пояс як обов'язковий атрибут вбрання нареченої.

Для кримськотатарських ювелірних виробів характерні графічна чіткість зображуваного, ажурність та мініатюрна деталізація композиції, символізм та багатоваріантність зображуваного. Досить стійка традиція у виготовленні ювелірних прикрас кримськотатарськими майстрами полягає не лише у використанні тих самих технологічних засобів, а й у збереженні найбільш типових художніх ознак: форм, розмірів, композицій, орнаментів тощо. Техніка філіграні, що полягає в укладанні та напаяванні тонкого скрученого металевго дроту у фігурну композицію на підготовлену поверхню-пластину виробу (фонові філігрань) або в суцільному з'єднанні між собою за допомогою паяння складених фігур зі скрученого дроту, які утворюють наскрізний мереживний візерунок (ажурна філігрань), досі залишається головною у виготовленні ювелірних виробів. Відповідно до ісламських переконань, за якими було заборонено зображати людину, в оздобленні кримськотатарських ювелірних прикрас немає антропоморфних мотивів, зате за допомогою великої кількості варіантів геометричних, рослинних та епіграфічних типів орнаментів, а іноді — за допомогою поєднання всіх зазначених, майстрам вдається передати глибокий символізм та багатозначне змістове навантаження виробів. Деякі рослинні мотиви (квітки, листя, гілки, плоди, виноград, кипариси, мигдаль) у прикрасах, окрім композиційної основи візерунку, мають також формотворчу функцію — «пряжки поясів у вигляді квітки, виноградного лист-

Енвер Аблаєв. Нагрудна прикраса «Пори року». Мідь, кераміка, перламутр, мельхіор. 2000 р. Власність автора

ка або мигдалю «бадем» [6, с. 228] і є відображенням колись одухотвореної навколишньої природи Криму. В основі найпоширеніших мотивів геометричного типу орнаменту (круга, трикутника, ромба, циліндра, волюти, восьми- та шестикутних зірок) — космогонічні уявлення населення та вірування про їх вплив на життя та долю людей. Часто, надаючи геометричним мотивам магічного значення, їх також брали за основу форми, так, зокрема, трубчасті та трикутні форми в амулетниці вважалися поєднанням жіночого і чоловічого начал та асоціювалися з ідеєю плодючості, багаточисленного потомства. Значення прикрас як амулетів-оберегів, у чому втілено пережитки доісламських вірувань — тотемізму, магії, культури природи [12, с. 10], повністю не зникло й донині. Апотропейна функція написів, цитат із Корану та молитов, вигравіюваних на прикрасах арабською мовою, завжди була чільною серед інших, а такі вироби мали найвагомніше магічне змістове навантаження.

Сучасних майстрів кримськотатарського ювелірного мистецтва — вкрай мало, тому що за довгі роки депортації, де суворі реалії життя змушували ювелірів займатися зовсім іншою діяльністю, шукаючи можливості для заробітку, де, власне, їхнє мистецтво було не затребуваним, було втрачено більше півстоліття, а це — ціле покоління тих майстрів, яким би старші наставники передали свої вміння та майстерність. Молоде покоління художників, народжених у

Айдер Асанов. Браслет. Срібло. Техніка філіграні. 2005 р. Приватна колекція

депортації, відірване від своїх коренів, поповнювало лави діячів узбецького, таджицького, казахського, російського мистецтва і тільки наприкінці 1980-х рр., після масового повернення великої частини кримських татар на Батьківщину, стало можливим відродження національних ремесел. З початку 1990-х рр. окремі художники докладають свої творчих зусиль для відродження народного мистецтва Криму. Чимало старань для відродження ремесел та пропагування кримськотатарської культури зробив член Національної спілки народних майстрів України, Заслужений художник України, майстер ткацтва, вишивки, кераміки, живопису, дослідник-етнограф та педагог Мамут Чурлу [7, с. 7; 17, с. 8], який зумів згуртувати цілу когорту сучасних майстрів-прикладників. Він — автор і куратор масштабного проекту «Кримський стиль» [13, с. 10; 19, с. 8], до якого, серед інших, входять і майстри-ювеліри.

Саме тому так важливо, аби творчість тих небагатьох майстрів, які займаються ювелірною справою, була загальновідомою, гідно оціненою сучасниками, щоб привернути увагу до катастрофічного стану цього традиційного для кримськотатарського народу виду декоративно-прикладного мистецтва, адже є реальна загроза, що воно зникне назавсім.

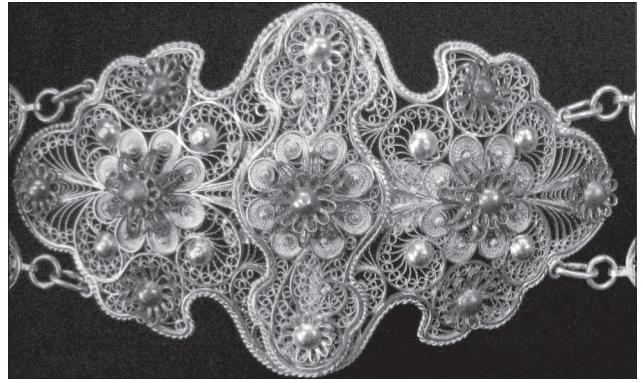
Одним із перших серед тих, хто, повернувшись на етнічну Батьківщину, почав відроджувати ювелірне мистецтво, є сімферопольський майстер **Іззет Аблаєв** (1940 р. н.) — різносторонній обдарований художник — ювелір, живописець, кераміст та поет, якого шанобливо називають «Іззет-уста», — цей титул — як найвище подінування його творчого доробку високого рівня. Творчість цього художника, члена Спілки художників України, Заслуженого ху-

дожника АРК, є яскравим прикладом самовідданої праці заради мистецтва, зокрема його внесок у збереження та розвиток кримськотатарського ювелірного мистецтва важко переоцінити. Народившись в селі Бахча-Елі (Карасубазарський р-н АРК) в сім'ї народних умільців, протягом життя в період депортації Іззет Аблаєв навчався в художніх студіях у Ташкенті (Узбекистан), де, захопившись багатими художніми можливостями кераміки, працював у сувенірному цеху керамічного заводу, а згодом — очолював Ташкентський експериментально-творчий комбінат прикладного мистецтва, створивши чимало монументальних керамічних творів, його фонтани, панно, скульптури й досі прикрашають різні об'єкти в містах Середньої Азії та Росії [15, с. 6]. Паралельно з тим, Іззет Аблаєв опановував ювелірне мистецтво, зокрема традиційну техніку кримськотатарських ремісників — філігрань, а після повернення на початку 1990-х рр. до Криму основною творчою діяльністю художника стало ювелірне мистецтво та живопис. Звернувшись до виготовлення традиційних народних прикрас, майстер сприяє відродженню та спадкоємності культури народу, яка протягом тривалого часу була позбавлена можливості розвиватися на Батьківщині. Ювелір Іззет Аблаєв — учасник багатьох виставок, уперше його творчий ювелірний доробок експонувався в 1990 році в Будинку Спілки художників Криму (м. Сімферополь), а його власні персоналії, що відбулися в 2000, 2004, 2007-му рр., засвідчили високий рівень майстерності та творчий підхід до традиційного ювелірного мистецтва, адже, окрім усталених сторіччями канонів виконання та використання традиційних матеріалів та технік, майстер по-авторському переосмислює багатий мистецький досвід свого народу, збагачуючи та трансформуючи його власними творчими знахідками, відповідно до здобутих знань та вмій з інших видів мистецтва, зокрема кераміки та живопису. Так, художник вводить до своїх традиційних за формою творів авторські вставки з поливної кераміки та каміння, що надає виробу нового звучання і дає змогу виокремити такі твори в проміжну видову категорію ювелірних прикрас — на межі традиціоналізму та авторського мистецтва, що гармонійно поєднують кращі художні ознаки традиційних виробів з сучасними тенденціями використання нетрадиційних матеріалів в авторському юве-

лірному мистецтві. Іззет-уста створює вишукані філігранні прикраси, це, переважно, пояси, амулетниці, сережки та браслети, перевагу віддає гарнітурам (сережки, колье або намисто, підвісок, браслет), адже, за його словами, «вони пов'язані між собою характером» [8, с. 4]. Творчий доробок майстра зберігається в Етнографічному музеї Берліна, Сімферополя, Бахчисарайському палаці-музеї та приватних колекціях у Великобританії, Фінляндії, США, Данії, Японії та Канади.

Спадкоємність передачі досвіду молодшому поколінню є невід'ємною умовою збереження та розвитку культурного надбання народу. Син Іззета Аблаєва **Енвер Аблаєв** (1973 р. н.) — ювелір, тривалий час працював реставратором по металу в Кримському етнографічному музеї, перейнявши від батька навички роботи з металом та керамікою, а також під час навчання в Республіканському художньому училищі ім. П.П. Бенькова на відділенні кераміки (м. Ташкент, Узбекистан), згодом — у Кримському індустріально-педагогічному університеті за спеціальністю «Скульптура». Нині Енвер Аблаєв — старший науковий співробітник відділу експозиційно-виставкової та культурно-масової роботи КРУ «Кримськотатарський музей мистецтв». Він також продовжує сімейну справу, створюючи особливі авторські прикраси в авангардному стилі та в контексті традиційного ювелірного мистецтва у техніці філіграні, де художник експериментує з формами, матеріалами, залучаючи каміння, кераміку, однак залишаючи домінуючі для кримськотатарського народного мистецтва мотиви та елементи-символи, що мають давній сакральний зміст. Також Енвер Аблаєв працює в жанрах графіки, малих пластичних форм та батіку [16, с. 5]. Персональні виставки художника відбулися в 1996 та 1999 рр., він також бере активну участь у багатьох колективних виставках. Його вироби засвідчують творчу зрілість митця, його нестандартне авторське бачення світу та призначення художника в ньому. У колекціях музеїв Криму, приватних збірках України, Росії, Вірменії, Польщі, Німеччини та Швейцарії зберігаються твори художника, що є кращими зразками авторського ювелірного мистецтва, яке розвинулося на національній основі.

Унікальним осередком, де дбають про збереження та розвиток традиційного ювелірного мистецтва,

Ельміра Асанова. Пряжка пояса. Срібло, позолота. Техніка філіграні. 2003 р. Приватна колекція

є Центр відродження народних ремесел у Бахчисарайі, де справу передачі власного досвіду ювелірного ремесла молодшому поколінню продовжує нащадок ювелірної династії в Бахчисарайі **Айдер Асанов** (1928 р. н.) — лауреат премії імені Марії Приймаченко в галузі народного мистецтва, Заслужений майстер народної творчості України, член Національної спілки народних майстрів України, педагогічна лепта якого є особливо цінною для безперервності традицій ювелірного мистецтва в Криму. Його батько мав власну майстерню, працював в артілі «Куюмджі», тому з дитинства майбутній майстер опановував секрети цього ремесла, а згодом, уже в депортації, Айдер Асанов отримав освіту за фахом «Холодна обробка металу». Працюючи на заводах, він не полишав улюбленого заняття, створюючи прикраси на замовлення, набуваючи практичного досвіду та відточуючи навички роботи з металом. Після повернення на Батьківщину, майстер лише в 2000-му році, завдяки створенню Фондом «Відродження Криму» та Турецьким агентством співпраці і розвитку «ТІКА» Центру відродження народних ремесел: філіграні, карбування, в'язання, ткацтва, вишивки, гончарства, отримав змогу займатися улюбленою справою, продовживши обірвану на півстоліття нитку зв'язку поколінь [18, с. 7]. У Центрі Айдер Асанов передає учням власну ювелірну майстерність, зокрема вміння працювати в традиційній для кримськотатарських майстрів техніці філіграні. Декілька його учнів згодом вступили до Львівської академії мистецтв на відділення «Художній метал», що також є показником рівня здобутих у його «ювелірній школі» знань та вмінь. Майстер, відкриваючи секрети роботи з металом молодим людям, які вирішують займатися цим мисте-

Руслан Деніслямов. Гарнітур «Бант». Срібло, об'ємна філігрань, 2013 р. Приватна колекція

цтвом, робить свій внесок у справу пропагування та збереження цього давнього ремесла в Криму, допомагає їм робити високоякісні речі, гідні бути представленими в експозиції музеїв. Виставкова діяльність самого автора розпочалася в 2003 році у Гданську (Польща), згодом — у Стамбулі (Туреччина), відтоді він — учасник багатьох виставок та проекту «Кримський стиль». У конкурсі «Золотий оберіг», що відбувався в рамках виставки «Ювелір Київ Міжнародна» (2004), майстер був нагороджений дипломом у номінації «За збереження національних традицій» [9, с. 12].

У своїх виробках Айдер Асанов використовує різні матеріали, поєднуючи срібло, мельхіор, мідь, смальту, він домагається майстерного опрацювання кожної деталі, багатоваріантності традиційних мотивів, збереження того символічного наповнення та значення, якого століттями надавали ювелірним прикрасам кримськотатарські майстри, внаслідок чого його вироби — пояси, нашійні та нагрудні прикраси, браслети, сережки, амулетниці — мають не лише високу якість виконання, але й є уособленням вишуканого естетичного та художнього рівня традиційного ремесла «куюмджи». Творчий доробок майстра є добрим зразком кримськотатарського ювелірного мистецтва, що ґрунтується на багатовіковій народній традиції художньої обробки металу, однак уже його учні розвивають здобуті навички, стаючи на пошуки нових декоративних форм, вносячи власні художні акценти та дещо трансформуючи традиційні види прикрас відповідно до нового естетичного бачення, для того, аби це мистецтво існувало в контек-

сті сучасності, не втративши при цьому своєї традиційної форми та символічного значення.

У Центрі навчається також донька Айдера Асанова **Ельміра Асанова** (1965 р. н.) — народна майстриня-ювелір, яка, зацікавившись батьковим фахом, після роботи викладачем музики у депортації та повернення до Криму, з 2001 року навчалася ювелірному мистецтву майстерні свого батька, вищу освіту здобула в Кримському інженерно-педагогічному інституті за спеціальністю «Декоративне мистецтво» і вже досягла певних успіхів у цій справі, неодноразово беручи участь у виставках в Україні та за кордоном, вона також — учасник проекту «Кримський стиль» [9, с. 37]. Річ у тім, що традиційно до ремісничих цехів кримських татарів ніколи не приймали жінок, тому цілком ймовірно, що вона є єдиною представницею цього народу, яка перейняла майстерність від свого батька — потомственого представника династії ювелірів-цеховиків і, використовуючи набуті знання у своїй творчості, створює ефектні мереживні прикраси — амулетниці, пояси, нагрудні прикраси, підвіски, браслети, сережки, які є гідним продовженням національного стилю ювелірного мистецтва і, працюючи в Центрі відродження народних ремесел, разом з батьком навчає своєму ремеслу учнів [14, с. 7].

Ще один учень Айдера Асанова **Руслан Деніслямов** (1987 р. н.) — майстер-ювелір, належить до молодшого покоління майстрів декоративно-прикладного мистецтва, на яких покладено великі сподівання як на самостійну творчу когорту, які, перейнявши культурний та практичний досвід світочів народного мистецтва, зможуть з належною повагою та професіоналізмом збагачувати національну скарбницю культури кримськотатарського народу. Навчаючись з чотирнадцяти років у Центрі відродження традиційних ремесел та в Сімферопольському ювелірному коледжі, молодий майстер уже отримав певне визнання свого професіоналізму та творчості, неодноразово беручи участь у всеукраїнських виставках та проекті «Кримський стиль» [9, с. 36]. Створюючи різні прикраси — пояси, сережки, амулетниці, кольє та навіть запонки, Руслан Деніслямов варіює різні орнаментальні мотиви, по-своєму трансформуючи традиційне мистецтво, шукаючи нові художні засоби та форми, адже, за його словами: «Кожен новий виріб —

як нова подія в житті. І чим вдаліший виріб, тим яскравіша подія» [1, с. 6].

Представник ще однієї династії майстрів та народних умільців, який займається художньою обробкою металу — **Асан Галімов** (1951 р. н.) — художник-орнаменталіст, ювелір, член Національних Спілок художників України та Криму, Заслужений художник АРК, онук знаменитого кримськотатарського майстра-карбувальника, зброяра, ювеліра, орнаменталіста, члена Союзу Радянських художників Кримської РСР Амета Калафатова — одного з найбільш яскравих та обдарованих представників кримськотатарського декоративно-прикладного мистецтва кінця ХІХ — початку ХХ ст. За більш ніж півстоліття своєї творчості він створив близько трьохсот високохудожніх орнаментів для настінних розписів, тканин, вишивок, карбованих робіт. Тому творчість Асана Галімова є тією творчою ланкою, що єднає та збагачує національне мистецтво кримських татар різних поколінь. Здобувши добру практику «під час стажування в майстерні Спілки художників Узбекистану у відомого скульптора, карбувальника Амона Азізова» [6, с. 229—230], художник отримав фах ювеліра в Ташкентському спеціальному професійно-технічному училищі і, переїхавши до Криму, у будинку свого відомого предка створив майстерню. Розробляючи нові авторські орнаментальні композиції на основі традиційних зразків та форм, майстер використовує їх під час створення карбованих робіт на міді та латуні, застосовуючи іноді такі матеріали, як перламутр, смальту, скло. Здебільшого, це мідний орнаментований посуд (таці, тарелі, джезве, скриньки, візитниці тощо), але також і мельхіорові ювелірні прикраси — пряжки поясів, браслети, сережки, каблучки. Художник бере участь у багатьох виставках та етнофестивалях, також він є учасником проекту «Кримський стиль» [9, с. 24] і власним творчим прикладом сприяє відродженню та розвитку традиції мистецтва карбування кримськотатарського народу. Його вироби зберігаються в багатьох музеях, зокрема в Сімферопольському краєзнавчому музеї, приватних збірках України, Росії, США, Німеччини, Великобританії, Польщі та Туреччини.

Отже, характеристика діяльності тих небагатьох майстрів, що працюють на основі традиційного наці-

онального мистецтва, засвідчує, що сучасне ювелірне мистецтво кримських татар — яскраве явище в культурі народу, яке розвинулося на ґрунті квінтенсії культурних впливів багатьох етносів і нині робить лише перші кроки до відродження та збагачення славетного культурного надбання предків. Звернення до національних мотивів та давніх ремісничих технік активних і небайдужих до долі культури свого народу художників подає надію на продовження написання історії кримськотатарського декоративного мистецтва та ювелірного мистецтва зокрема. Сучасні майстри — старшого та молодшого поколінь, створюючи свої вироби, знаходяться в постійному творчому пошуку нових, актуальних для сьогодення форм, мотивів та матеріалів, по-новому використовуючи та інтерпретуючи національне традиційне народне мистецтво. Маємо надію, що багатовікова спадщина збагатиться творчим доробком сучасних майстрів-ювелірів і стане новим щаблем розвитку та поступу кримськотатарського декоративного мистецтва до світового культурного простору [10, с. 5].

1. *АЙ-мелевШЕ*. Новое поколение крымских мастеров / АЙ-мелевШЕ // Avdet. — 2011. — № 23 (654). — С. 6—7.
2. *Акчурина-Муфтиева Н.* Декоративно-прикладное искусство крымских татар XV — первой половины XX вв. : монография / Нурия Акчурина-Муфтиева. — Симферополь : Симферопольская городская типография, 2008. — 392 с.
3. *Акчурина-Муфтиева Н.* Ювелірне мистецтво кримських татар / Нурия Акчурина-Муфтиева // Образотворче мистецтво. — 2013. — № 3. — С. 106—109.
4. *Боданинский У.* Ювелирно-филигранное производство: (этнографическое изучение крымских татар) / Усеин Абдредиевич Боданинский // Крымские татары: хрестоматия по этнической истории и традиционной культуре. — К. : Стило, 2005. — С. 73—74.
5. *Желтухина О.* Исчезающее искусство филигранны / Ольга Желтухина // Qasevet. — 2000. — № 1(27). — С. 10—14.
6. *Заатов І.* Кримсько-татарське образотворче і декоративно-прикладне мистецтво ХХ ст. (Генезис, еволюція, сучасний стан) / Ісмет Заатов. — Сімферополь : Доля, 2002. — 279 с.
7. *Зорина Е.* Магическая сила старины: О творчестве М. Чурлу / Елена Зорина // Крымские известия. — 2007. — 29 марта. — С. 7.
8. *Керимова Г.* Ювелир Иззет-уста / Гульнара Керимова // Авдет. — 2000. — № 9 (243). — С. 4.
9. *Кримський стиль : альбом-каталог / автор ідеї та куратор проекту «Кримський стиль» Мамут Чурлу за*

- підтримки USAID від американського народу ; вступ. сл. О. Соболева. — К. : ВХ студіо, 2011. — 40 с.
10. Мамут Чурлу. Народ жив, пока жива его культура: О возрождении национальных традиций / бесед. В. Абдураимов, А. Эмиров // Полуостров. — 2008. — 25—31 января. — С. 5.
  11. Никольский П. Бахчисарай. Культурно-историческая экскурсия / П.В. Никольский. — Симферополь, 1924. — 75 с.
  12. Османова Э. Магическая функция крымскотатарских ювелирных украшений / Эера Османова // Avdet. — 2008. — № 12 (488). — С. 10—11.
  13. Прокурашко О. Крымский стиль: О возрождении в Крыму народного искусства, утраченных ценностей и традиций / О. Прокурашко // Диалог. — 2006. — 20—27 января. — С. 10.
  14. Сеитбекиров А. Искусство живет в веках: Айдер Асанов возрождает тайну филиграни / Адиль Сеитбекиров // Голос Крыма. — 2006. — 1 января. — С. 1.
  15. Усеинова Г. Музыка узоров, живущая в сердце / Гульнара Усеинова // Голос Крыма. — 2004. — 23 января. — С. 1, 6.
  16. Усеинова Г. Творящий красоту достоин восхищения / Гульнара Усеинова // Голос Крыма. — 2000. — 24 марта. — С. 5.
  17. Черкезова Э. Работы Мамута Чурлу представлены на выставке в Чикаго / Эльмира Черкезова // Голос Крыма. — 2004. — 19 ноября. — С. 8.
  18. Чурлу М. Айдер Асанов — филигранных дел мастер / Мамут Чурлу // Голос Крыма. — 2012. — 30 марта. — С. 1, 7.
  19. Чурлу М. Неповторимый «Крымский стиль» / Мамут Чурлу // Авдет. — 2007. — 12 января. — С. 8.

Lilia Pasichnyk

ON CRIMEAN TATARS' JEWELLERY ART, ITS TRADITIONS AND THE PRESENT-DAY STATE

The article has been dedicated to the studies in jewellery art by Crimean Tatar nation. Characteristics of traditional jewellery artistry have been presented as well as creative features by contemporary artists who breathe new life into centuries-proven schemes of Crimean Tatar decorative and applied art after their people's return out of exile.

Keywords: Crimean Tatar nation, jewellery, traditional art, present stage of development.

Лилия Пасичнык

КРЫМСКОТАТАРСКОЕ ЮВЕЛИРНОЕ ИСКУССТВО: ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННОЕ ПОЛОЖЕНИЕ

Эта статья посвящена изучению крымскотатарского ювелирного искусства. Автор характеризует традиционное ювелирное искусство этого народа и выделяет творчество современных художников, которые возрождают традиционный для культуры крымских татар вид декоративно-прикладного искусства по возвращению из депортации.

Ключевые слова: крымскотатарский народ, традиционное ювелирное искусство, современное состояние развития.